

Klokken Olivia

Den store malmklokke i Slotsbjergby kirke

Af Karl Rønne

Gamle folk i Slotsbjergby har vidst at fortælle, at den store klokke i kirketårnet havde den smukkeste klang blandt alle kirkeklokker. Den skulle være skænket af en frøken på Antvorskov; folk der i byen skulle have glædet hende ved en god gerning, de havde gjort, og så længe de havde den klokke skulle der ikke blive ildebrand i byen.¹⁾ En anden beretning vil vide, at klokken oprindeligt havde hængt i Antvorskov kirke, men ved dennes nedrivning var kommet til Slotsbjergby. Zakarias Nielsen fortæller om den klangfulde

Karl Rønne

klokke fra Antvorskov, der fik sin plads i Slotsbjergby.²⁾ Det fortælles også om klokken fra Antvorskov, at den er sunket til bunds i den store Bjergby sø, som i gamle dage strakte sig over lavningen mellem Antvorskov og Slotsbjergby.¹³⁾ Man ved imidlertid, at kirkeklokken fra Antvorskov er kommet til København og nu hænger i Vor Frue kirkes tårn.¹⁴⁾ Endnu en beretning om Slotsbjergby kirkeklokke findes i folkemunde; da den ikke tidligere har været meddelt noget sted, skal den her udførligt meddeles: En ung pige i byen blev beskyldt for en slem misgerning, det var noget med hekseri eller med djævelen, men for at bevise sin uskyld lod hun støbe to klokker, og hun sagde, at hun var lige så ren for det, hun var blevet beskyldt for som disse klokkers klang. Disse klokker skulle nu føres ind til Frue Kirke i København om bord i et skib, men da det sejlede af sted med dem var det lige ved at synke. Det hjalp ikke, at de lettede skibet for dets last, først da den ene klokke blev kastet over bord, kunne skibet sejle. Men da man ikke havde begge klokkerne, så de kunne klinge sammen, blev den ikke sejlet til København, men det er klokken Olivia, som nu hænger i Slotsbjergby. Men når den ringer, kan man høre den anden klokke ude fra havdybet svare den. Et ganske tilsvarende sagn kendes om kirkeklokken i Udby, Grundtvigs barndomsby. Man har ment, at Grundtvig har haft dette i tankerne, da han skrev det bekendte vers: Kirkeklokke! Ej til hovedstæder støbtes du, men til den lille by.¹⁵⁾

Klokkens latinske indskrift fortæller imidlertid noget andet. Den blev oversat til dansk af præsten i Lyngø, Ferdinand Fenger, en broder til den daværende sognepræst i Slotsbjergby, Peter Fenger. Indskriften lydes således³⁾:

Den store malmerklokke i Slotsbjergby kirke

Alfa og omega, Gud og menneske,
 o, ærens konge, kom med fred.
 Jesus, Nazaræeren, jødernes konge.
 Kristus sejrer, Kristus regerer,
 Kristus befaler, Kristus frelser
 dem, der tror på ham.
 Maria, Anna, Johannes,
 døberen og evangelisten,
 Jaspar, Melchior og Balthasar,
 meget hellige navne.
 Driv, Gud, det onde
 bort fra disse folk,
 fjern det uheldbringende.
 Mit navn er Oliva.

I Herrens år 1516
 blev jeg støbt af Johannes Fastenowe
 til pris for Gud,
 st. Laurentius og st. Vincentius,
 Bjergby kirkes skytspatroner,
 da magister Eskil Thomsen
 var prior i Antvorskov.
 Hr. Christen Skriver sørgede for anskaffelsen.

Efter indholdet falder denne indskrift i to dele, først en påkaldelse af Gud og derefter i anden del nogle oplysninger om klokkens tilblivelse.

Påkaldelsen nævner til en begyndelse mange hædersnavne for Jesus, for at han skal komme med fred, senere nævnes andre hellige navne: Maria, Jesu moder, den hellige Anna, jomfru Maria moder, Johannes, som både dækker for evange-

Karl Rønne

listen og døberen. De hellige tre kongers navne, der omkring 1500 rummede forestillinger om beskyttelse mod mangelhånde ondt, især ildsvåde, nævnes endelig inden klokken eget navn, Oliva, anføres. Alle disse navne skal med Guds kraft, slutter denne del af indskriften, bortdrive det onde.

Selve klokken navn, Oliva, må i denne navnerække ventes at rumme et eller andet af betydning. Efter tidens tankegang havde navnet en egen hemmelig betydning eller en særlig kraft. Således fortælles det, at da Hellig Olavs mænd kæmpede på Lyrskov hede, hørte de over deres hoveder Trondhiems klokke „Glød“ ringe i luften, og dens klang opildnede dem til sejr.⁴⁾ Der er ikke forsøgt nogen forklaring til navnet Oliva, hvor klokkeindskriften er omtalt. Ingen helgen bærer dette navn, men det bruges undertiden som betegnelse for oliventræet, altså oliegrenen, tegnet for fred. Klokkens klang kan da sammenlignes med duen med oliegrenen i næbbet, den melder om ulykkernes ophør. En sådan betydning ville falde godt i tråd med de mange hellige navne i klokkeindskriften.

I anden del af indskriften anføres kirkens skytspatroner st. Laurentius og st. Vincentius. Især den første er velkendt i Norden og har været genstand for megen dyrkelse. Efter den katolske kirkes legender var han ærkedegn i Spanien under kejser Valerians forfølgelser i året 258. Da soldaterne forlangte, at han skulle udlevere kirkens skatte, samlede han de fattige kristne om sig og sagde til forfølgerne: Kirkens største skatte er disse mennesker, thi i dem bor troen på Kristus. Trods senere pinsler på en rist over et bål røbede han ikke, hvor kirkens skatte var skjult.⁵⁾ Men netop denne særlige tilknytning til de fattige gjorde, at alene denne helgen bevarede sin plads inden for Kirken også efter reformationen,

Den store malmklokke i Slotsbjergby kirke

idet kirkeordinansen af 1537 udtrykkeligt siger, at der 2. juledag skal tales om hans eksempel, for at folket „må medgives en mærkelig omhyggelighed for de fattige“.6) Klokken er nu det eneste minde om denne kirkens skytshelgen, men der haves efterretninger om en gammel træudskåren, lueforyldt altertavle, der fremstiller st. Laurentii liv og død, den fandtes i 1759 opstillet i kirkens sakristi.7) Endnu et minde kendes der efterretning om. I 1736 skænkede daværende sognepræst Daniel Pauli en pengetavle, en slags indsamlingsbøsse, hvorpå st. Laurentius var afbildet, som forbillede for omsorgen for de fattige.7) Byen har også langt op i tiden bevaret navnet Laurentii Bjergby. Som et mærkeligt træf skal endelig anføres, at Hashøj-skolen, sognenes nye centralskole, blev indviet på st. Laurentii dag, den 10. august 1959.

Mange andre gamle danske kirker er viet st. Laurentius, mest kendt er vel Lund domkirke for Poul M. Møllers genigtning om denne helgens kirkebyggeri. Den nordiske skildring af skikkelsen har givet den noget af eventyrets præg, som sikkert er den katolske tradition fremmed. Også til Slotsbjergby er knyttet et kirkebygningssagn, måske en rest af et Laurentiussagn: Da kirken i sin tid blev bygget, lå denovre på den anden side af vejen, men efterhånden som de byggede, flyttede troldene det om natten over, hvor den nu ligger.8)

Den anden helgen, hvis navn er knyttet til Slotsbjergby, st. Vincentius, har både i sit liv og sin død mange træk til fælles med st. Laurentius. Disse to skikkelser er da også afbildet på kirkeklokken sammen med deres særlige helgenattributter, for Laurentius' vedkommende med en bog, der betegner ham som ærkedegn, en pung, der angiver hans hverv

Karl Rønne

som kirkens skatmester og en rist til minde om hans martyrdød.

På klokken anføres også, hvilket år den er støbt, nemlig 1516. Netop samme år sendte prioren Eskil Thomsen en af sine mest lovende unge munke fra Antvorskov på studierejse i Tyskland. Det var den senere danske reformator Hans Tausen. Hensigten var vel, at han skulle uddannes til at blive en god forsvarer for den katolske kirke, som dengang truedes af mange anfald fra reformatorisk side, ja, måske tænkes der også på disse kirkelige ufredstider, hvor indskriften taler om „det uheldbringende“, der skal drives bort fra disse folk. Vi véd, hvor anderledes det skulle gå, men Eskil Thomsen selv forblev tro mod den gamle kirkeordning til sin død 1538. Han blev begravet på klosteret, og hans ligsten kan ses i det lille museum, der er indrettet ved ruinen.

Endnu en person fra klosteret nævnes, nemlig Christen Skriver. Han angives som den, der sørgede for klokkens anskaffelse, sikkert et beskedent udtryk for, at han er selve giveren. Hans navn findes også anført på en kalk, som skænkedes til st. Hans kapel i Nyborg omk. 1520. Her kalder han sig Christen Lauritsen, Skriver på Antvorskov. Her nævnes altså hans faders navn, et opkald efter Slotsbjergby's skytshelgen, Laurentius, et muligt fingerpeg om grunden til hans gavmildhed netop over for denne kirke.

Denne kalk er for resten fundet i Skåne og slet ikke i Nyborg; man mener, den er bortført som røvet gods under svenskekrigene.³⁾

Tilbage er så navnet på klokkestøberen, Johannes Faste-nowe, et navn, der borger for, at det skulle være en god klokke. Han var tidens mest ansete og kendteste klokkestøber, den sidste katolske støber, som alene ernærede sig ved

Den store malmklokke i Slotsbjergby kirke

at støbe klokker, de øvrige blev tillige bøsse- og kanonstøbere. Af berømte klokker han har støbt nævnes en klokke i Lund, to i Frederiksborg slots kirke og st. Olais store klokke i Helsingør. En sådan klokke blev i hine tider støbt på stedet ude på en mark. Omfattende kendskab til malm og form var nødvendig for dette arbejde, og et højtideligt og spændende øjeblik må det have været for folk på stedet som for klokkestøberen, når klokken første gang efter anbringelsen skulle kalde fra tårnet. Meget ved man ikke om Fastenowe, han har været indskrevet på universitetet i Rostock og nævnes som hjemmehørende i København. Et enkelt træk fortælles om ham: Da han engang så en af sine svende ikke udvise den tilstrækkelige omhu ved malmmassens sammensætning blev han så vred, at den efterfølgende irttesættelse endte med, at mester stak svenden ned med sin dolk.¹¹⁾

Nu er klokken stærkt medtaget i kanten; det skyldes måske ikke alene den lange tids brug, men også, at man i gammel tid tillagde affilet og afslået klokkemalm helbredende virkning. Tydelige filemærker er da også at se i kanten, men desuden mangler et stort stykke af slagkransen. Alligevel gør klokken sig endnu bemærket ved sin smukke klang. En musikalsk undersøgelse af dens klang viser dog „et skævt klangspektrum“; den skulle ved påsvejsning af det manglende stykke atter kunne genvinde sin oprindelige klang.¹⁰⁾

Denne gamle Fastenowe-klokke har i mange år været ene i Slotsbjergby. Allerede i 1528 måtte kirken afgive den ene af sine klokker til en klokkeskat, en hårdhændet skatteopkrævning, som statsmagten kun i alvorlige tider greb til. Ved visitatsen i 1739 klages der over, at kirken kun har én klokke. Denne mangel er dog ret hurtigt blevet afhjulpet, thi ifølge en indberetning fra 1755 fandtes der en klokke

Karl Rønne

med følgende indskrift på latin: Gud alene æren, mig gjorde Johan Bartholt Holtzmann i København år 1741. Men allerede i 1789 kaldes denne klokke ubrugelig, og få år efter er der atter kun en klokke i Slotsbjergby.¹²⁾

Endelig har den nuværende lille klokke afhjulpet dette savn. I 1831, meddeler dens korte indskrift, er klokken støbt af I. C. og H. C. Gamst.

LITTERATURLISTE

- 1) Uhrskov: Sjællandske sagn.
- 2) Nielsen, Zakarias: Sydvest-Sjællands beskrivelse.
- 3) Fenger, J. F.: Klokkeindskriften, Kirkehist. saml. I.
- 4) Fenger, J. F.: Helgensager, Kirkehist. saml. II.
- 5) Wagner, L.: Oplysninger om blodvidner, Nord. md. skrift f. folkl. oplysnn. 1876.
- 6) Severinsen, P.: Helgendyrkelse i årbøger for Sorø amts hist. samf. V.
- 7) Nationalmuseet: Danmarks kirker, Sorø amt.
- 8) Dansk Folkemindesamling, Slotsbjergby nr. 431.
- 9) Uldall: Danmarks middelalderlige kirkeklokker.
- 10) Rung-Keller: Fastenowe-studier, 1940.
- 11) Thiele, J. M.: Danmarks folkesagn.
- 12) Jessen, Johs.: Slagelse herreds skolehistorie.
- 13) Arnskøvs samlinger, Centralbiblioteket, Slagelse.
- 14) Bernholm: Antvorskov.
- 15) Dansk Kirketidende 1897, sp. 71f.